

קריאה לסדר

בליל הסדר אנו מתכנסים, משפחות משפחות, על מנת לערוך מסע אל שורשי התהוות עמנו מאומת עבדים לעם חופשי. בלילה זה אנו מצווים לספר בסיפור המופלא של יציאת עם שלם מן המִצְרַיִם ולתאר לילדינו את חווית המעבר משיעבוד לגאולה.

אולם המסע שאנו עורכים מעבדות לחירות, לא מסתיים בגדות ים סוף ואף לא בפאתי כנען. זאת כיון ש"בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים". המסע הזה ממשיך הלאה, לתוך ישראל שלנו, המודרנית, בה מעצבים אנו בכל דור ודור, ומדי רגע ורגע, את מראהו ודמותו של עם ישראל.

בישראל הזו, אנו פוגשים אנשים אשר בשורת החירות לא הגיעה אליהם. אנשים אלו עדיין שרויים ב"מִצְרַיִם" חברתיים, באותם מקומות צרים אליהם החברה דוחקת את האחר ומצמצמת את מקומו הפיזי והנפשי. עבורם 'עבדות' אינה מושג אנאכרוניסטי ו'חירות' היא היכולת לחיות בכבוד, ולו המינימלי.

מסופר על אדם אחד אשר הכין את שולחנו לליל הסדר ובין השאר הציב ראי אל מול פניו. כששאלוהו לפשר הדבר, ענה כי הלא כך נאמר במפורש בהגדה: "בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו...!". אף אנו נציב בלילה זה מראה אל מול פנינו, פני החברה הישראלית. במראה זו ישתקפו העניים וקשי היום אליהם אנו מתכוונים כשאנו שרים: "הא לחמא עניא". ישתקפו בה מהגרי העבודה וקורבנות הסחר בנשים עליהם אנו חושבים כשאנו מציינים: "דוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם...". נראה בה גם את העובדים והפועלים המנוצלים עימם אנו מזדהים באומרנו: "ויתנו עלינו עבודה קשה...!", ועוד ועוד.

וקראתם דורו ספאריז
ואכא זורו בארץ

בהגדה זו, אנו בעמותת "במעגלי צדק" מזמינים אתכם להעניק משמעות נוספת, חברתית ואקטואלית, לסיפור יציאת מצרים. לצד המילים המוכרות והאהובות, תמצאו בהגדה טקסטים מגוונים הכוללים:

פנימיות: תובנות רוחניות וחסידיות,

בכל דור ודור: הוגי דעות ומאמרים אקטואליים,

מעשה ב...: סיפורים לילדים ולכל המשפחה,

שירה ושירים

שאלות לדיון ורעיונות לפעילות

כל אלה יאפשרו לנו לפתח את הדיון בתכנים החברתיים הקיימים בסדר. להגדה זו אחד עשר שערים, ואף היא, כמנהג הסדר, מתחילה בגנות ומסיימת בשבח. כל שער מתייחס לפסוק מן ההגדה ומפנה אל מיקומו ב**הלילה הזה** השער מאפשר עצירה ברצף הקריאה של ההגדה לצורך הרחבה באותו הנושא:

- 4 _____ ביעור חמץ - החמץ כסמל לתופעות החברתיות אותן יש לבער.
- 8 _____ הא לחמא עניא - בעיית העוני.
- 16 _____ "כל דכפין ייתי וייכל" - הצדק והצדקה.
- 22 _____ מה נשתנה? - העלאת המודעות לתחלואי החברה.
- 26 _____ כנגד ארבעה בנים - ארבע גישות חברתיות.
- 36 _____ והגדת לבנך - חינוך למודעות חברתית.
- 40 _____ כי גר יהיה זרעך - היחס לעובדים זרים, פליטים וקורבנות סחר בנשים.
- 46 _____ ויתנו עלינו עבודה קשה - עבודות מודרנית.
- 56 _____ בכל דור ודור - חשיבותה של סולידריות.
- 60 _____ אפיקומן - האנשים הנסתרים מן העין.
- 66 _____ הלל - הכרת טובה לעשייה החברתית.

ברוח חג החירות נכריז:
"וקראתם דרור בארץ לכל יושביה"

חג שמח!
"במעגלי צדק"

הא לחמא עניא

”הא לחמא עניא
די אכלו אבהתנא
בארעא דמצרים.”

הלילה הזה עמ' 24
הגדה ישראלית

אנו פותחים את הסדר באמירת "הא לחמא עניא": קריאה לעניים ולנזקקים לבוא ולהצטרף לארוחת החג. לא בכדי הפעולה הראשונה היא פתיחת ביתנו ולבבנו בפני מי שלא שפר עליו מזלו. בלילה זה אנו זוכרים לא רק את עוניים של אבותינו במצרים, אלא גם מספרים את סיפור התהוותנו לעם. כבר בפעם הראשונה בה נמסר במקרא ייעודו של עמנו, של זרע אברהם, נאמר: "ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט" (בראשית י"ח, יט).

בפתיחת דלתותינו בפני העניים, לא מתוך מירוק המצפון אלא מתוך רגישות אמיתית ושמירה על כבוד האדם, אנו מצדיקים למעשה את חירותנו ואת קיומנו כעם הנבחר, עם סגולה.

בעיית העוני בישראל חריפה וקשה. בלילה זה אנו צריכים לשאול עצמנו האם אנו, כפרטים וכחברה, מקיימים את הייעוד שלנו "לעשות צדקה ומשפט"? אפילו כשהמדינה מסייעת ומחלקת ואנו תורמים ומתנדבים, עולה השאלה: האם אנו רואים את האדם שמאחורי חזות הנזקק? האם אנו שומעים את קולו האישי? האם אנו חשים את מצוקתו?

"כל דכפין ייתי וייכל": אמירה זו המופנית לרעבים - לכאורה היתה צריכה להיות בבית הכנסת שישמעו העניים ויכולו לבוא לאכול עמו. אבל כשהאדם כבר בביתו מה טעם להכרזה זו? למי הוא פונה באמירת "כל דכפין"? וצריך לומר שאין האמירה מופנית לעניים, אלא היא חלק ממצוות "והגדת לבנך", שאמרו האבות לבניהם: "דעו שמהות ה'פסח' הוא הדאגה שיהיה לכל אדם די צרכו ולא ישאר עניים ורעבים בזמן הראוי להיות "בני חורין".

(הרב יוסף אלישיב, גדול הדור החרדי-ליטאי, פירוש להגדה של פסח)

ביהדות כורדיסטאן נוהגים לאחוז בכתף השכן בעת פיצוץ "הא לחמא עניא". כך נוצרת שרשרת של מסובים המסמלת את הקשר החברתי ואת איחוד הלבבות.

מנהגי עדות

הנתונים בפרק זה לקוחים מתוך דו"ח העוני החצי שנתי של המוסד לבטוח לאומי (2008-2009) ד"ר תעני האלטרנטיבי של ארגון "לחיה" ושירות התעסוקה.

עוני הוא מצב שבו אין לאדם, למשפחה או לקבוצת בני אדם המהווים יחידה כלכלית אחת די אמצעים לקיים את עצמם, או לחלופין, מצב שבו אדם, משפחה או קבוצה נאלצים להסתפק ברמת חיים נמוכה במידה רבה מזו של יתר האנשים בסביבתם הקרובה.

בישראל של שנת 2008 חיים 418 אלף משפחות עניות, שבהן 1.63 מיליון בני אדם, מתוכם 777,400 ילדים. הכאב הגדול ביותר של רוב הנזקקים (59%) הוא חוסר היכולת לתת לילדים את מה שהם צריכים. 69% מהנזקקים מדווחים שנקלעו למצבים משפילים כמו קבלת מזון מעמותות, בקשת עזרה מחברים או משפחה ואיסוף אוכל מהרצפה.

מהם לדעתכם הנתונים המעודכנים לשנה זו? האם אתם חשים כי מצב העוני החמיר או השתפר?

שכר מינימום הוא שכר עבודה (לשעת עבודה, ליום עבודה או לחודש עבודה), הנמוך ביותר אותו רשאי מעסיק לשלם לעובד. היעד המרכזי המוצהר של שכר מינימום הוא להבטיח לכל עובד שכר מינימאלי לשם שמירה על כבודו של העובד ומניעת ניצולו. לעיתים גם שכר המינימום לא מספיק בכדי לקיים בכבוד משפחה.

שיעור המשפחות העובדות הלכודות במעגל העוני עלה מ-45.7% בשנת 2007 ל-46.4% במחצית הראשונה של שנת 2008. קיימת עלייה של 30% במספר מקבלי הסיוע העובדים במשרה מלאה בהשוואה ל-2007. לעומת זאת, חלה ירידה בשיעור של 12% במספר העובדים במשרה קבועה. מרבית הנזקקים העובדים מחזיקים במשרות זמניות (58%) ועובדים במשרה חלקית או לפי שעות (63%). נושא התעסוקה נתפס כמקור העיקרי לבעיית העוני. שתיים מהסיבות הבולטות לבעיה הן שכר נמוך/עבודה זמנית או חלקית (47%) וחוסר במקומות עבודה (33%).

מהי המשמעות של נתונים אלו?
האם עבודה היא ערובה לשגשוג והעד
עוני? מדוע לדעתכם זהו המצב?
מה ניתן לעשות בנידון?

כל דור דור

"נכון. צריך להודות. אין בישראל אנשים רעבים שמתגלגלים ברחובות חסרי כל, כמו בארצות קפיטליסטיות מסוימות. אין. פה ושם זקנים עריריים נזכרים בלילות באשפת השוק, אבל לילדים אין כאן, למזלנו, חוסר חמור בויטמינים מפני שיש שמש ופרי הדר בשפע ובזול. גם הים עדיין חינם, בחלק מהמקומות. אבל הגדרת העוני, למרות כל הטענות והעובדות האלה, הגדרת העוני היא אחרת לחלוטין. לא בפרוסת הלחם במרגרינה מדובר. גם לא בגרונות העוף שמהם מבשלים, במשפחות רבות, מרק, וקוראים לזה מנת בשר. הגדרת העוני היא עמוקה מזה. היא חברתית. היא נפשית. אדם עני מגדל ילדים עניים שיגדלו ילדים עניים, שלא יוכלו לחלום אפילו על התקדמות, על לימודים, על התפתחות. מי מדבר על אוכל, אף על פי שגם אוכל הוא בעיה, כמובן. מדובר בחינוך. מדובר בשניים או שלושה או יותר ילדים, שאי אפשר לקנות להם נעליים או טרינג חדש והם לא יכולים ללכת לחוג אחרי הצהריים ומדובר בחמישים ש"ח לחודש שצריך לשלם בעד החינוך האפור. מדובר ברופא פרטי שיש להתייעץ איתו אם יש בעיה חמורה, ואי אפשר לשלם לו אז מסתפקים במערכת הבריאות החולה ... מי שחי מתחת לקו העוני אולי לא הולך לישון רעב, אבל קם בבוקר ללא תקווה."

(אבירמה גול, עיתונאית וסופרת, "קו הבשה")

כשנסענו העירה לבקר את דוד אפרים / י הונתן גפן

כשנסענו העירה לבקר את דוד אפרים
ראינו המון חנויות של נעלים
וחשבת: אם פתאום יחליטו הנעלים
לצאת מהזכוכית ולחפש להן רגליים, יהיה פה שמח

כשנסענו העירה לבקר את דוד אפרים
ראינו חנויות צעצועים בגבעתיים
שאלו אותי "מה אתה רוצה?"
אמרתי "אופניים"
אמרו לי "בסדר. בשנה הבאה."

כשנסענו העירה לבקר את דוד אפרים
עברנו על יד איש עם חורים בגרביים
היו לו פנים עצובות, הוא נשען על מקל
אמא אמרה לי לא להסתכל, אבל הסתכלתי

כשנסענו העירה לבקר את דוד אפרים
זה היה בחורף, לפני שנתיים
מאז גדלתי, כבר יש לי אופניים
כמעט שכחתי שפעם הייתי בן שלוש
רק האיש העני עם החורים בגרביים לא יוצא לי מהראש

הכבש השישה עשר, 1978

© כל הזכויות שמורות למחבר ולאקו"ם

מהו ההבדל בין תגובתו של הילד בשיר כלפי האיש
העני לבין היחס שמפגינים האנשים הבוגרים המופיעים
בצילום כלפי הילדה העניה?

הילד בשיר מפגין רגישות גבוהה וחדות ראייה שלפעמים
נשחקים אצל המבוגרים הטרודים בחיי היומיום ואינם
פנויים לראות את סבלו של הקבצן ברחוב.
היחס של החברה לחלקים החלשים שבה הוא משמעותי
לא רק במישור המעשי, אלא גם ואפילו קודם לכן,
במישור התודעתי. אם נעצום עין מול סבלם של
החלשים בקרבנו, נהפוך לחברה אכזרית.

צלמת: ליטל ישרון,
זוכת תערוכת הצילומים של עמותת
"במעגלי צדק". "חמץ חברתי -
עבודות וחירות בחברה הישראלית"

חישובו: מה אנחנו יכולים לעשות על מנת שהאנשים
'עם החורים בגרביים' לא יצאו לנו מהראש?

